

Szociológiai Doktori Iskola

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Bocz János

A nonprofit szektor strukturális átalakulása Magyarországon

A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Letenyei László
egyetemi docens

Dr. Moksony Ferenc (módszertan)
DSc

Budapest, 2009

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Bocz János

A nonprofit szektor strukturális átalakulása Magyarországon

A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Letenyei László
egyetemi docens

Dr. Moksony Ferenc (módszertan)
DSc

© Bocz János

A dolgozat elkészítéséhez a Magyar Zoltán Felsőoktatási Közalapítvány ösztöndíja nyújtott támogatást.

Tartalomjegyzék

I. Kutatási előzmények, a téma indoklása	4
1.1. Miért fontos a nonprofit szervezetek vizsgálata?	4
1.2. A témában folytatott nemzetközi és hazai kutatások	7
II. A felhasznált módszerek	10
III. Az értekezés eredményei	12
3.1. Civil társadalom, civil szervezetek, nonprofit szervezetek	12
3.2. A magyar nonprofit szektor kialakulását és fejlődését meghatározó tényezők	12
3.3. Az állam, az önkormányzatok, illetve a nonprofit szektor korlátozott együttműködése .	17
3.4. A gazdasági erőforrások koncentrációjának hatása	18
3.5. A nonprofit törvények hatása	20
IV. Következtetések összegzése	22
V. Főbb hivatkozások	24
VI. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke	41

I. Kutatási előzmények, a téma indoklása

A disszertáció témája a nonprofit szektor. Egy olyan szektor, amelynek a szociális és a gazdasági térben elfoglalt helyéről, sőt még nevéről sincs egyetértés a hazai és nemzetközi tudományos életben. A nonprofit szervezetekről rendkívül sok eltérő megközelítés, tévhit él a társadalomban és a tudományos közvéleményben, a dolgozat elkészítésének egyik célja éppen ezért az volt, hogy tisztázza, Magyarországon milyen folyamatok jellemezték e nem-piaci szervezetrendszer kiterjedését és működését az elmúlt évtizedben.

A konszenzus hiánya ellenére a civil és nonprofit szervezetek társadalmi integrációban betöltött szerepe és növekvő gazdasági jelentősége miatt a nemzetközi és a hazai kutatók részéről is egyre nagyobb az érdeklődés e szervezetek tevékenysége iránt. Ennek háttérében az individualizációs tendenciák, a társadalmi kapcsolathálózatok növekvő jelentősége, a civil szerveződések egyre nagyobb globális aktivitása, a politikai pártokból történő kiábrándultság, a hagyományosan kétszektorú (állami-piaci, magán-közületi) intézményrendszert feltételező megközelítések átértékelése és az állami szerepvállalás újragondolása húzódik meg. Az a felismerés, hogy a civil és nonprofit szervezetek az állami és piaci szektorok helyett vagy mellett, azokkal együttműködve, egyre jelentősebb szerepet kaphatnak a különböző társadalmi csoportok érdekeinek képviselésében és a társadalmi szükségletek kielégítésében.

1.1. Miért fontos a nonprofit szervezetek vizsgálata?

A civil és nonprofit szervezetek társadalmi- és gazdasági jelentősége egyaránt indokolja a szektor alaposabb vizsgálatát. A szektor civil jellegű szervezetei (egyesületek és magánalapítványok) lehetővé teszik a társadalmi önszerveződést, szociális teret biztosítanak az állampolgárok közösségi aktivitásához, és erősítve az egymás iránti bizalmat elősegítik a társadalmi szolidaritás eszméjének gyakorlati megvalósítását. E szervezetek az emberek és társadalmi intézmények közötti kapcsolatok interakciós terei is, s ilyen értelemben norma, érték, kultúra és érdek közvetítő funkciójuk is van. A nonprofit szervezeteket ezért vizsgálhatjuk úgy is, mint a társadalmi tőkével, a társadalmi integrációval kapcsolatban álló társadalmi entitásokat. Egyaránt lehetnek a társadalmi tőke mérőeszközei, annak kifejezői és közvetítői is.

A civil, nonprofit szervezeti tagság volt például a társadalmi tőke egyik mérőeszköze és egyben kifejeződési formája Robert D. Putnam kutatásában, melyben a szerző a civil

elkötelezettséget a lakóhelyi szervezetekben, egyesületekben történő részvétellel, az ott eltöltött idő változásával mérte (*Putnam, 1995*). A civil és nonprofit szervezetek lehetnek azonban a társadalmi tőke hordozói, közvetítői is. Már Pierre Bourdieu felhívta a figyelmet a társadalmi tőke erőforrás jellegére, a különböző tőkefajták egymásba konvertálhatóságának lehetőségére (*Bourdieu 1997*). Egy alapítvány kuratóriumi tisztsége, egy ismertebb egyesület munkájában történő részvétel a résztvevők számára nemcsak presztízsnövelő, társadalmi tőkét növelő tényező, hanem egyúttal lehetővé teszi a különböző tőkefajták kifejezését és konvertálását is.

Még tágabb értelemben a civil és nonprofit szervezetek a társadalmi integráció egyik fontos intézményeként, a rendszerintegrációs mechanizmusok közvetítő közegeként is értelmezhetők. Anthony Giddens a jóléti államok válságával, a család szerepének csökkenésével, a globalizációs és ökológia kihívásokkal kapcsolatban egy ún. „harmadik út” megvalósítását javasolta, amelynek egyik alapfeltétele az állam és a civil társadalom partnerként történő együttműködése, a harmadik (nonprofit) szektor bevonása a társadalom megújításába (*Giddens, 1984, 1998*). Az állam és civil társadalom közötti együttműködés alapja a bizalom, amely meghatározó szerepet játszik a nemzetek jólétét és versenyképességét illetően is. Francis Fukuyama szerint a sikeres gazdasági közösségeket például minden társadalomban a bizalom fogja össze, s integráló hatását a civil aktivitáson keresztül fejti ki. A szerző megfogalmazásában: „*a liberális politikai és gazdasági intézmények életképessége a civil társadalmak egészségétől és dinamizmusától függ*” (*Fukuyama 1997*). Nem véletlen, hogy a különféle nemzetközi intézmények (pl. ENSZ, EU, Világbank) is egyre gyakrabban hivatkoznak a civil, illetve nonprofit szervezetek társadalmi szerepére, sőt a legújabb megközelítések a nem kormányzati szervezetek aktivitásával kapcsolatban a globális civil társadalom kialakulásának hatásait elemzik (*Anheier-Glasius-Kaldor, 2004*).

Nem elhanyagolható a civil, nonprofit szektor potenciálja a gazdasági erőforrások birtoklását, a társadalmi szükségletek kielégítését illetően sem. Habár a nonprofit szervezetek egyes országokon belüli szerepére számos – elsősorban a fejlett országokra – vonatkozó kutatási eredmény ismert, átfogó nemzetközi empirikus összehasonlító vizsgálatra¹ eddig mindössze egy – a Johns Hopkins University Institute for Policy

¹ Az 1990-ben kezdődött kutatásban először 12, majd végül 22 országban elemezték a nonprofit szektor szerepét, méreteit, szerkezetét és pénzügyeit. A vizsgálatba bevont országok az alábbiak voltak: Argentína, Ausztria, Ausztrália, Belgium, Brazília, Csehország, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország,

Studies által megszervezett – alkalommal került sor. Ennek elsődleges oka a nonprofit szervezetek fogalmának országonként jelentősen eltérő értelmezése, az, hogy az egyes országok különböző kulturális és történeti hagyományai miatt ma sincs egyetértés a szektorba tartozó szervezetek körét, a nonprofitok piaci és az állami szektorokhoz viszonyított helyzetét illetően. A kutatás 1995-re vonatkozó eredményei alapján – az elemzésbe bevont országokban – a nonprofit szektor egy 1,1 ezer milliárd dollár kiadású ágazatnak felelt meg, s az itt realizálódó kiadások aránya a bruttó hazai össztermékhez viszonyítva átlagosan 5 százalékot képviselt. A nonprofitok közel 19 millió főállású foglalkoztatottat alkalmaztak, és a lakosság átlagosan 28 százaléka végzett önkéntes munkát nonprofit szervezetek számára. A nonprofitok a nyugat-európai országokban fontos szerepet töltek be a munkahelyteremtésben is. 1990 és 1995 között átlagosan 24%-al nőtt a nonprofit szervezeteknél foglalkoztatottak aránya, s ez különösen az egészségügyi- és a szociális ellátás területén, valamint az oktatási ágazatban teremtett új munkahelyeket (*Salamon et al., 1999*).

A hazai adatok szintén a szektor fejlődését, gazdasági súlyának erősödését jelzik. Magyarországon 1990 óta a civil és nonprofit szervezetek száma a négyszeresére, a szektor bevétele pedig 1996 és 2006 között 240-ről 896 milliárd (!) forintra nőtt. A legfrissebb, 2006-os adatok szerint a szektorban foglalkoztatottak száma elérte a 100 ezer főt, a szervezetek bevallása szerint 3,8 millió ember tartozott tagjaik közé, és 438 ezer ember önkéntes munkával segítette céljaik megvalósítását. A szektorban összpontosuló erőforrások megértése érdekében érdemes megemlíteni, hogy 2006-ban a nonprofit szektorban összpontosuló források nagyságrendje azonos volt az állami költségvetés jövedéki és egyszerűsített vállalkozási adóból származó bevételeivel.

Az 1990 előtt „társadalmi”, jelenleg „civil”, illetve „nonprofitnak” hívott szervezetek társadalmi jelentősége és gazdasági potenciálja nem megkérdőjelezhető, ugyanakkor sokszor tapasztalható, hogy a velük kapcsolatos információkat rosszul interpretálják. Ennek egyik alapvető oka a helytelen fogalomhasználat, a másik pedig az, hogy a szektort gyakran homogén szervezetek együtteseként értelmezik.² Egy-egy szervezet (csoport) sajátosságai, vagy éppen botrányai alapján a szektor egészére vonatkozóan vonnak le

Hollandia, Izrael, Írország, Japán, Kolumbia, Magyarország, Mexikó, Németország, Spanyolország, Szlovákia, Peru, Románia.

² Tipikus esete ennek, amikor a civil és nonprofit szervezeteket egymás szinonimájaként használják, illetve amikor a nonprofit szervezetek fogalma alatt csak az alapítványokat és egyesületeket értik, figyelmen kívül hagyva, hogy a szervezetszámukat illetően kevés, de a gazdasági potenciáljukat illetően meghatározó jelentőségű közhasznú társaságoknál összpontosult a szektor bevételeinek és a foglalkoztatottaknak a legnagyobb hányada.

általános következtetéseket, figyelmen kívül hagyva, hogy a civil és nonprofit szervezetek létrejötte, céljai és működési lehetőségei nagymértékben különböznek egymástól.

A disszertáció elkészítése során abból a *kutatási problémából* indultam ki, hogy a hazai civil nonprofit szektor jelentősen átalakult az elmúlt évtizedekben. Ez nemcsak a szervezeti- és tevékenységstruktúra megváltozásában nyilvánult meg, hanem abban is, hogy a korábban sem homogén szervezetsoport az anyagi és humán erőforrások egyre nagyobb mértékű koncentrálódása következtében nagymértékben differenciálódott, egyre világosabb határvonalak húzhatók meg a különböző jogi formájú nonprofitok működési lehetőségei között.

1.2. A témában folytatott nemzetközi és hazai kutatások

A külföldi, főként angolszász és német társadalomtudományi elméletek alapján a nonprofit szervezetek létrejötte közgazdasági és szociológiai tényezőkkel egyaránt magyarázható. Előbbiek a rendelkezésre álló közjavak szűkösségével (*Weisbrod, 1977, 1986*), a nonprofit szervezetek iránti nagyobb bizalommal (*Hansmann, 1987*), a kereslet heterogenitásával (*James, 1987*) magyarázták a nonprofit szektor kifejlődését és országok közötti eltéréseit. A szociológiai megközelítésekben viszont a mindenkori társadalmi- és történeti tényezőkre, a hatalmi struktúra elleni fellépésre, az életmódban és a társadalmi szerkezetben történt változásokra, a különböző érdekcsoportok igényeinek kielégítésére helyeződött nagyobb hangsúly. E megközelítésekben a nonprofit szervezetek alapítása és működése a fennálló hatalmi szerkezet elleni tiltakozással (*Smelser, 1963; Tilly, 1978*), az állami túlterheltséggel (*Etzioni-Halevy, 1983*), a környezethez történő folyamatos alkalmazkodással (*Touraine, 1981*), életmódbeli változásokkal, a társadalmi és politikai döntések befolyásolásának szándékával, az egyes érdekcsoportok számára megfelelő eredmények elérésével (*Krashinsky, 1997*) magyarázható. Az interdiszciplináris jellegű megközelítések alapján a nonprofitok közötti különbségek az egyes országok eltérő történeti, kulturális és gazdasági fejlődésével (*Salamon-Anheier, 1998*), a nonprofitok jóléti államban betöltött érdekközvetítő szerepével (*Evers, 1988; Evers és Olk, 1996*), illetve az evolúciós elméletek „szervezett sokféleséggel” kapcsolatos (*Grabher és Stark, 1996*) megközelítéseivel magyarázhatók.

A nemzetközi elméletek hazai alkalmazhatósága azonban nem mindig lehetséges. 1989 előtt a mai nonprofitok jelentős részének – kivéve a politikailag neutrális (pl. sportegyesületek), vagy a hatalom által létrehozott és befolyásolt (pl. Hazafias Népfront,

szakszervezeti szövetségek) – működését és elterjedését az egypárti politikai rendszer és a korabeli gazdasági struktúra (pl. a szabad önszerveződés és a piaci viszonyok hiánya, állami monopóliumok a szolgáltatásokban) meggátolta. A nonprofit szervezetek 1980-as évek végétől kibontakozó hazai fejlődése és megalakulásuk körülményei ezért jelentősen eltért a demokratikus társadalmi berendezkedésű országokétól. A többletkeresleti igények kielégítése és a támogatási források megszerzése mellett a szektor hazai kialakulásában jóval meghatározóbb szerepet játszott a politikai szerkezet megváltozása, a korábbi társadalmi szervezetek számottevő részének fennmaradása, valamint a gazdasági- és tulajdonosi szerkezet átalakulása.

Magyar sajátosságnak nevezhető, hogy a forráshiányos állami- és önkormányzati intézmények nonprofitok létrehozásával bővítették bevételi forrásaikat, és az is, hogy az 1994 után létrejövő közhasznú társaságok – nonprofit jellegűeknek, piaci működésűeknek és jelentős állami támogatásuknak köszönhetően – komoly versenyelőnybe kerülhettek a szolgáltatási piacon az állami és a forprofit gazdasági szereplőkkel szemben. A hazai nonprofit szektor kialakulására a tágabb világpolitikai- és világgazdasági környezet megváltozása, a globális civil társadalom létrejötte is hatást gyakorolt, s részben ennek köszönhető, hogy a hazai döntéshozók – még akkor is, ha ez sokszor csak szimbolikusan valósult meg –, de egyre nagyobb figyelmet fordítottak a civil és nonprofit szervezetekkel való érdekegyeztetési mechanizmusokra és kommunikációra. Végül, a nonprofit szektor hazai kialakulását és fejlődését meghatározó módon befolyásolta a mindenkori kormányzati politika is, amely a jogi- és a pénzügyi feltételrendszer szabályozásával direkt és indirekt módon egyaránt hatást gyakorolt a nonprofit szektor egészének fejlődésére és az egyes szervezetek működési feltételeire.

Magyarországon a nonprofitokkal kapcsolatos kutatások viszonylag korán, már a 80-as évek végén elkezdődtek, s ebben úttörő szerepet játszott a Nonprofit Kutatócsoport, amely a nonprofit kutatás szakmai műhelyeként felhívta a figyelmet e szervezetek társadalmi és gazdasági jelentőségére. Az elmúlt 18 évben számos a szektorra vonatkozó összefoglaló kiadvány és tanulmány jelent meg, és egyre több információ vált elérhetővé a nonprofit szervezetek működéséről. A kutatások egy része a szektor általános bemutatására, a külföldi elméletek ismertetésére helyezte a hangsúlyt (*Kuti-Marschall, 1991; Bartal, 1999*), mások a nonprofit szervezetek hazai modelljének megalkotására tettek kísérletet (*Hegyesi, 1991; Lévai-Széman, 1993; Fülöp, 2002; Bullain, 2005*). A szintetizáló jellegű munkák a szektor fejlődési tendenciáit, jogi és közgazdasági

környezetét elemezték (*Vajda, 1995, 1997; Kuti, 1998; Bartal, 2005; Bíró, 2002*), míg a statisztikai elemzések (*Bocz et al. 1994, 1998, 2002, 2006*) a hazai nonprofitok működési és gazdálkodási adatainak megismeréséhez nyújtottak segítséget. Az átfogó jellegű publikációk mellett számos olyan tanulmány is megjelent, amelyek speciális területeket vizsgáltak: az egyszázalékos támogatásokat (*Kuti-Vajda, 1997; Bíró-Gerencsér, 2000*); az önkéntes munkát (*Czakó et al., 1995; Czike-Bartal, 2005; Czike-Kuti, 2006*); egyes nonprofit tevékenységi területeket (*Szalai, 1997; Bocz, 2004*); az önkormányzatok és nonprofit szervezetek közötti együttműködést (*Sebestény, 1996; Harsányi-Széman, 1999; Szabó, 2000*), a nonprofit szervezetekkel kapcsolatos magyarországi diskurzust (*Glózer, 2006*).³

³ Külön fejezetet érdemelne a civil társadalommal, annak elméletttörténeti előzményeivel, jelentéstartalmával kapcsolatos nemzetközi és hazai kutatások felsorolása. Az ezzel kapcsolatos hivatkozásokat a „*Főbb hivatkozások*” tartalmazzák.

II. A felhasznált módszerek

A disszertációban többféle elemzési megközelítést és vizsgálati módszert alkalmaztam. A dolgozat első és második részében a nemzetközi és hazai szakirodalmat felhasználva bemutattam a civil és nonprofit szervezetek fogalomhasználatával összefüggő különböző értelmezéseket, a nonprofit szervezetek létrejöttével és társadalmi szerepével kapcsolatos legfontosabb elméleti megközelítéseket. A disszertáció harmadik és negyedik részében adatforrásként a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) nonprofit szervezetekre vonatkozó adatfelvételeinek eredményeit tartalmazó adatbázisokat, illetve a Nemzeti Civil Alapprogram (NCA) és az Adó- és Pénzügyi Ellenőrző Hatóság (APEH) személyi jövedelemadó bevallásra vonatkozó adatait használtam fel.

A KSH-ban az 1990-es évek eleje óta évenkénti rendszerességgel vizsgálják a hazai nonprofit szervezetek legfontosabb működési és gazdálkodási mutatóit. A postai úton végrehajtott kérdőíves adatgyűjtések az 1993 és 2000, illetve 2003 és 2006 közötti évekre vonatkozóan⁴ teljes körűek voltak és kiterjedtek az összes Magyarországon nyilvántartásba vett nonprofit szervezetre. A KSH adatgyűjtéseiben ugyanakkor az évek során jelentős változások történtek, a megfigyelési kör, a kérdőívek tartalma, valamint az adatfeldolgozás módszertana is átalakult. Az összehasonlíthatóság érdekében, a különböző évekhez kapcsolódó mutatókat és a disszertációban felhasznált adatbázisokat – ahol lehetséges volt – több lépcsőben egységesítettem. A dolgozatban használt fogalmak azonosak a KSH által általánosan használt megnevezésekkel.

A KSH-ban használt módszer⁵ szerint a szektor egészét jellemző statisztikai mutatók a kérdőívre válaszoló szervezetek adatai alapján vannak megbecsülve. A nem válaszoló szervezetek pótlása és az ún. „teljeskörűsítési eljárás” az utóbbi években nem súlyozásossal, hanem egy dinamikus imputálási módszerrel történt. Ennek lényege az, hogy a nem válaszoló, de a nonprofit szervezetek regiszteréből ismert jellemzőkkel bíró szervezetek hiányzó adatai a hozzájuk hasonló, és válaszoló (ún. donor) szervezetek adatai alapján vannak pótolva.⁶ A dolgozatban felhasznált adatbázisok az 1996-2000 és 2003-2006 közötti évekre vonatkoznak, megfelelő elemszámúak és tartalmazzák mindazokat az

⁴ A 2001. és a 2002. évekre vonatkozóan reprezentatív adatgyűjtéseket végeztek.

⁵ Ennek részletes leírását tartalmazzák a „Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2004” és a „Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2005” c. KSH kiadványok.

⁶ A szakmailag pontosabb adatszolgáltatás érdekében a 2004-es adatok feldolgozása során a modellezésbe bekerültek a megszűnt nonprofit szervezetek is.

információkat, amelyekre vonatkozóan a hipotéziseket megfogalmaztam. A kutatás elvégzéséhez az adatbázisok változóit egységesítettem, valamint új képzett változókat hoztam létre. Az elemzés során keresztmetszeti adatokat elemeztem.

A disszertációban az adatok vizsgálata során két egyszerű, de jól használható módszert, a keresztábra elemzést és a logisztikus regressziós elemzést használtam. A felvételekben szereplő mutatókat alapvetően hagyományos megoszlási viszonyszámok és index jellegű összetett mutatók segítségével vizsgáltam. Az adatbázisok elemzését az SPSS programcsomaggal végeztem el. Az alábbi táblázatban összefoglalóan ismertetem a nonprofit adatgyűjtéseknél az 1991 és 2005 közötti időszakban történt fontosabb változásokat.

1. A nonprofit szervezetek adatgyűjtésének módszertanában történt fontosabb változások 1991 és 2005 között

Év-szám	A változások leírása
1991	A nonprofit szervezetek statisztikai megfigyelésének kezdete. Az APEH-től átvett adatok felhasználása.
1992	Módszertani változás I. A KSH által végzett nonprofit adatfelvételek kezdete. Szorzószámon alapuló módszer használata. A pénzügyi és foglalkoztatotti adatokat csak az 500 ezer Ft-nál nagyobb bevételű szervezeteknek kellett kitöltenie.
1993	A bevételi adatokat minden szervezetnek ki kellett kitöltenie. A kiadási és foglalkoztatotti adatokat csak az 500 ezer Ft-nál nagyobb bevételű szervezeteknek kellett kitöltenie.
1995	A kiadási és foglalkoztatotti adatokat minden szervezetnek ki kellett töltenie. Közalapítványok, közhasznú társaságok, köztisztviselők bekerülése a megfigyelési körbe. Tematikus, a szektor egyes részterületeire vonatkozó kiegészítő adatfelvételek végrehajtásának kezdete.
1997	Módszertani változás II. A szorzószámon alapuló módszert az ún. teljeskörűsítési módszer váltja fel. Az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárak kikerülnek a megfigyelési körből.
1998	Két adatforrás (OITH, NPREG) integrált használata a megfigyelési kör meghatározása érdekében.
2001	Módszertani változás III. Reprezentatív adatfelvétel, egyedi módszertan használata.
2002	Módszertani változás IV. Reprezentatív adatfelvétel, egyedi módszertan használata.
2003	Módszertani változás V. A reprezentációs módszer újbóli használata. Egyesülések bekerülése a megfigyelési körbe.
2004	Módszertani változás VI. A reprezentációs módszer továbbfejlesztése, hosszútávon alkalmazható módszertan kidolgozása. A megszűnő szervezetek modellezése. Három adatforrás (OITH, GSZR, NPREG) integrált használata a megfigyelési kör meghatározása során.
2005	Módszertani változás VII. A megszűnő szervezetek modellezésének megszüntetése, a 2003-ban használt eljárás ismételt használata.

III. Az értekezés eredményei

3.1. Civil társadalom, civil szervezetek, nonprofit szervezetek

A pontos fogalmi elhatárolás érdekében a dolgozat első részében a civil és nonprofit szervezetek fogalmának kialakulását és jelentéstartalmuk – konkrét történeti-gazdasági kontextustól függő – értelmezéseit mutattam be. A humanista és társadalomtudományi gondolkodók (pl. H. Grotius, J. Locke, A. Tocqueville, I. Kant, W. Hegel, K. Marx, M. Weber, R. Dahrendorf, J. Habermas, J. Keane, J. Alexander stb.) munkásságának kronologikus feldolgozásával a civil társadalom klasszikus teóriáitól a civil és nonprofit szervezetek kortárs értelmezései felé haladva annak bizonyítására törekedtem, hogy a két fogalom mai, rokon értelmű kifejezésként történő használata elfedi koronként is változó sajátos jelentéstartalmukat. A két szervezetsoport között van ugyan átfedés, de eszmetörténeti háttérük, időbeli kialakulásuk, a létrejöttüket elősegítő és/vagy gátló konkrét társadalmi- és gazdasági tényezők (az európai kontinens vs. az Egyesült Államok; az autonóm állampolgárok jogainak érvényre juttatása vs. törekvés a magán és közületi szektorok elhatárolására; a nonprofit szektor kialakulásának körülményei a demokratikus és posztoszocialista országokban) jelentősen különböztek. Tértől és időtől függően társadalmi jelentésük (pl. a civil társadalom értelmezése nyugat- és kelet-európában) is eltért, szinonimaként történő használatuk miatt viszont eredeti jelentéstartalmuk oly módon heterogenizálódhat, hogy végül a civil és nonprofit szervezetek nem lesznek sem civilek, sem nonprofitok. *A civil és nonprofit szervezetek két alapvetően eltérő szervezetsoportot alkotnak, és bár ezek nem azonosak, de a nonprofit szervezeteknek éppúgy lehetnek civil jellegzetességeik (pl. az önkéntesség, a kormánytól való függetlenség), mint ahogy a civil szerveződéseknek is lehetnek nonprofitokra jellemző sajátosságai (pl. intézményesült működés a profitszerzés elsődleges célja nélkül).*

3.2. A magyar nonprofit szektor kialakulását és fejlődését meghatározó tényezők

A nonprofit szervezetek létrejöttére és társadalmi szerepére vonatkozó külföldi elméletek bemutatását követően a hazai társadalmi- és gazdasági környezet változásaira fókuszálva annak bizonyítására törekedtem, hogy a magyarországi nonprofit szektor kialakulásának feltételei és a szektor hazai fejlődése is nagymértékben eltért a demokratikus társadalmi berendezkedésű országok gyakorlatától. *A nonprofit szektor magyarországi kifejlődését a nemzetközi elméletekben megfogalmazott magyarázatok helyett jóval erőteljesebben*

befolyásolták a hazai társadalmi- és gazdasági szerkezet átalakulásával és a kormányzat jogszabályalkotó tevékenységével összefüggő folyamatok.

Az 1980-as évek végén mindössze 8,5 ezer társadalmi szervezet (egyesület és érdekképviselő) működött Magyarországon, míg a 2000-es évek második felében már közel 60 ezer (összesen kilenc szervezeti formát) működő szervezetet integrált a szektor. A jelentős számbeli növekedés és a szerkezeti változás több, részben egymással is összefüggő tényezővel magyarázható.

A szektor kialakulásának társadalompolitikai kereteit a *politikai szerkezet* 1980-as évek végén, 1990-es évek elején történt átalakulása biztosította. A 80-as évek vége előtt csak a politikailag neutrális egyesületek és a hatalom által kontrollált érdekképviselők működtek legálisan, a demokratikus politikai berendezkedés viszont már lehetőséget nyújtott a valódi társadalmi önszerveződések, illetve a megváltozott környezetnek megfelelően új célokat követő új szervezeti formák (pl. alapítványok, érdekképviselők) törvényes megalapítására. A politikai- és gazdasági környezet megváltozása „mérhetően is” jelentős szerepet játszott a nonprofitok – s ezen belül különösen az alapítványok és érdekképviselők – számának gyors növekedésében, s megfelelő háttérrel biztosított a szektor további fejlődéséhez.

Az újonnan létrejött nonprofitok mellett azonban továbbélt a múlt is. *Sok korábbi társadalmi szervezetek fennmaradt, sőt az 1945-48 közötti időszakban megszüntetett szervezetek egy része újjáalakult.* Leginkább azok a – jellemzően városi és sport- és szabadidős, valamint kulturális tevékenységet végző társadalmi szervezetek – tudtak fennmaradni, amelyek stabil szervezeti- és támogatói bázissal rendelkeztek, s nem kötődtek szorosan a pártállami intézményrendszerhez, vagy a szocialista nagyvállalatokhoz és a mezőgazdasági termelőszövetkezetekhez. A 90-es évek elején elsősorban a kisebb településeken és egyesületi formában működő (pl. sport, tűzoltó) szervezetek, az államszocialista rendszerhez kötődő nagy szakszervezetek helyi alapszervezetei, és a rendszerváltozás előtt, illetve után létrejött, de tömegbázissal nem rendelkező politikai jellegű szervezetek szűntek meg nagy számban. Említést érdemel továbbá a szervezetek egy sajátos csoportja is, amelyek lényegében „ott próbálták meg folytatni, ahol elődeik abbahagyták”. A 90-es évek elején több, korábban betiltott, vagy „megszűnésre ítéltetett” egyesület – többnyire a régi tagok aktivitásának köszönhetően – újjáalakult, és az 1948 előtti tevékenységét igyekezett több-kevesebb sikerrel tovább folytatni.

A 90-es évek első évtizedében a szektor fejlődését jelentősen *befolyásolta a gazdasági környezet, s ezen belül a vállalatok tulajdonosi szerkezetének átalakulása* is. Az állami tulajdon privatizációja következtében sok – korábban állami vállalatokhoz és termelőszövetekhez kötődő – társadalmi szervezet (pl. sportszervezetek, politikai ifjúsági és szakszervezeti alapszervezetek) a donor intézmények átalakulása következtében megszűnt. A környezeti feltételek megváltozása azonban nemcsak a régi szervezetek megszűnését, hanem az újak kialakulását is elősegítette. Az új tulajdonosok és munkavállalók a 90-es évek elején új típusú érdekképviselőket hoztak létre, az önkormányzatok pedig a lakossági és vállalati támogatások megszerzése, a települések üzemeltetése érdekében először alapítványokat, majd 1994-től közalapítványokat és közhasznú társaságokat alapítottak. A 90-es évek elejének rendkívül kedvező adózási és adományozási szabályozását felhasználva a magánszemélyek- és különböző intézmények (magán) alapítványokat, majd 1994 után az országgyűlés és a kormányzati intézmények a közfeladatok ellátása érdekében közalapítványokat és közhasznú társaságokat alapítottak. A nonprofit szervezeti forma adta lehetőségeket idővel az összes gazdasági szereplő felismerte, s ez hosszabb távon a szektor belső szerkezetét is jelentősen megváltoztatta.

A nevelési- és oktatási intézmények példáján keresztül szemléltetve azt is sikerült bemutatni, hogy – a nemzetközi elméletekkel összhangban – a szektor hazai kifejlődését az is elősegítette, hogy a nonprofitok olyan *kielégítetlen szükségleteket tudtak pótolni, illetve olyan intézményi ellátásokat tudtak alternatív szolgáltatóként betölteni*, amelyek a korábbi politikai rendszerben állami monopóliumok voltak. A nonprofit formában működő oktatási intézmények elemzése arra is felhívta a figyelmet, hogy a nonprofit szolgáltatók hazai elterjedése valószínűleg jóval hosszabb folyamat lesz, mint azt sokan várták, s a nonprofitok csak a jelentős többletkeresleti igények felmerülését kihasználva, és a konkurens szolgáltatók által kevésbé védett ellátások piacán (a középszintű oktatás egyes területein) tudtak valódi versenyhelyzetbe kerülni az állami és önkormányzati fenntartású intézményekkel szemben.

Magyar sajátosságként értékelhető, hogy a nonprofit szervezeti forma nemcsak a kielégítetlen szükségletek pótlására nyújtott lehetőséget, hanem *a forráshiányos állami és önkormányzati intézmények számára lehetővé tette a gazdálkodási bevételek bővítését és külső támogatói források megszerzését is*. A nemzetközi megközelítések közül érdemes itt visszautalni azokra a támogatási elméletekre, melyek szerint a nonprofitok létrehozásának elsődleges célja a különböző támogatások megszerzése. Magyarországi viszonylatban ez a

motiváció szintén fontos szerepet játszott a nonprofitok alapításában, de itthon ezt nagymértékben elősegítette a költségvetési intézmények forráshiányos gazdálkodása, a normatív támogatások, illetve a működtetési költségek közötti „olló” növekedése. Utóbbi megállapítás különösen érvényes azokra az egészségügyi- és szociális, valamint oktatási intézményekre, amelyek alapítványaik létrehozásával nemcsak a lakosságot, hanem a vállalati, üzleti szervezeteket is igyekeztek bevonni az intézmények finanszírozásába, sőt az ilyen bevételek révén a költségvetési intézményekre vonatkozó szigorúbb gazdálkodási kereteket is rugalmasabbá teheték. A forráshiányos működés miatt létrehozott nonprofitok számát a 2006-ra vonatkozó adatok alapján legalább 4-5 ezerre, míg az általuk a lakosságtól és vállalatoktól kapott támogatások összegét legalább 8,4 milliárd (!) forintra lehetet becsülni.

A hazai civil és nonprofit szervezetek társadalmi szerepének felismerése és kormányzati elismertsége a tágabb világpolitikai- és világgazdasági környezet megváltozásával, az ún. *globális civil társadalom kialakulásával* is összefüggött. Az új típusú (pl. környezetvédelmi és regionális) kihívások, a hagyományos politikai pártok és az állam háttérbe szorulása következtében a nem-kormányzati szervezetek aktív szereplőivé váltak a globális és az európai uniós döntési folyamatoknak, s ez együtt járt hazai szerepük felértékelődésével is. Részben ezzel magyarázható, hogy a hazai kormányok az utóbbi években egyre nagyobb figyelmet fordítottak a társadalmi érdekegyeztetési mechanizmusokra, és az államigazgatási döntések által érintett társadalmi csoportokat képviselő ún. ernyőszervezetekkel való kommunikációra.

A magyarországi nonprofit szervezetek összetételét és működési feltételeit az elmúlt 18 évben leginkább a mindenkorinak a jogi- és pénzügyi környezetet befolyásoló tevékenysége, s a nonprofitoknak nyújtott közvetett és közvetlen támogatások határozták meg. A hazai és külföldi szerzők kivétel nélkül egyetértenek abban, hogy kormányzati politika a szektor környezeti feltételrendszerének tudatos alakításával nagymértékben ösztönözheti a nonprofit szervezetek elterjedését és szolgáltatói szerepvállalását. A magyarországi gyakorlat azonban meglehetősen ellentmondásos képet nyújt a két szféra viszonyáról. A pártállami politika 1989 előtt kifejezetten akadályozta a civil és nonprofit szervezetek megalapítását, s csak a politikai rendszerváltást követően vált lehetővé az egyesülés szabadsága és a hazai nonprofit szektor kialakulása. *Az 1990-93 közötti folyamatokban egyidejűleg volt megfigyelhető a korábbi struktúrák lebomlása és az újak kialakulása.* A korábbi társadalmi szervezetek egy részének továbbélése mellett a

gazdasági és tulajdonosi szerkezetváltás következtében sok szervezet megszűnt, ugyanakkor az 1990 és 1991-es évek liberális pénzügyi szabályozása rendkívül kedvező lehetőségeket teremtett az új nonprofit szervezetek megalapítására, s ez meghatározó szerepet játszott a szektor gyors ütemű kifejlődésében. Részben az adókedvezményekkel történő visszaélések, de sokkal inkább az államháztartás romló pénzügyi helyzete miatt a 90-es évek első harmadától egyre szigorúbban szabályozták a nonprofitok pénzügyi mozgásterét és az új nonprofit szervezeti formák 1993-as kodifikálásával a kormányzat a szektor szervezeti struktúráját is átalakította.

Az 1990-es évek közepére nagyjából stabilizálódtak a nonprofitokra vonatkozó adózási jogszabályok, s ez lehetőséget teremtett arra is, hogy a hazai viszonylatban új, de a nemzetközi gyakorlatban már bevált gyakorlatokat itthon is meghonosítsák. A kormány egyértelműen kedvezőbb gazdálkodási és infrastrukturális körülményeket teremtett a nonprofit szervezetek számára az 1996-ban elfogadott 1%-os, az 1997-es és 1999-es – a társadalmi szervezetek által használt ingatlanok rendezéséről – szóló, valamint az 1997-es közhasznúsági törvények elfogadásával. 2000-ben a személyi jövedelemadó kedvezményeket tovább korlátozták, de az új évtized első éve egy meglehetősen csendes, a háttérben a további nonprofit törvényeket előkészítő szakmai munkákkal jellemezhető időszakként írhatók le. Ennek első kézzelfogható eredményei 2003-ban jelentek meg, amikor elfogadták a Nemzeti Civil Alapprogramról szóló törvényt, majd 2005-ben, amikor az önkéntes tevékenység kodifikációjára került sor.

Az évtized közepétől hangsúlyváltás történt a kormányzati munkában, s egymás után születtek meg a szektor szerkezetét is jelentősen átalakító jogszabályok. A 2006-os gazdasági társaságokról szóló törvény a közhasznú társaságok, a polgári törvénykönyv módosítása pedig a közalapítványok létrehozásának lehetőségét szüntette meg. Ennek hátterében részben a gazdálkodási szabályokat kijátszó „kiskapuk bezárásának” szándéka és a társadalmi szempontból kevésbé hatékony szervezeti formák működésének szigorítása húzódtott meg, s ez hosszabb távon átláthatóbb viszonyokat teremthet a szektor egészében. A kormányzati beavatkozások későbbi hatásait azonban mindenképpen szükséges lenne már a döntés-előkészítés szakaszában felmérni, a nagy ellátórendszerek társadalmi konszenzus nélküli átalakítása ugyanis jelentősen csökkentheti a tervezett intézkedések hatékonyságát. A megegyezés hiánya leginkább az egészségügyi- és oktatási intézményrendszer átalakítása kapcsán mutatkozott meg, s a kormányzat és az érdekképviseletek között kialakult viták, az állami hatáskörök bővítése egyértelműen jelzi,

hogy a civil és a kormányzati szféra közötti érdekegyeztetési rendszer továbbra sincs összhangban egymással. *A 2005-2008 közötti évek kormányzati időszaka az intenzívebb állami beavatkozással, a nonprofit szektor szerkezetét befolyásoló szabályozási rendszer jelentős átalakításával és a korlátozott érdekegyeztetési folyamatokkal jellemezhető.*

A hipotézis vizsgálatának eredményeként igazolható volt az a feltételezés, hogy a hazai nonprofit szektor kialakulása és fejlődése is jelentősen eltért a fejlett országok gyakorlatától. Ennek okai részben a különböző politikai- és gazdasági környezeti változásokban (pl. az 1948-1988 közötti időszakban a civil önszerveződések korlátozása, az érdekképviseltek politikai befolyásoltsága, az oktatási, szociális- és egészségügyi szolgáltatások korábbi állami monopóliuma), részben a rendszerváltozást követő folyamatokban (pl. 1989-től a politikai szerkezet megváltozása, a gazdasági- és tulajdonosi szerkezet átalakulása, a forráshiányos állami- és önkormányzati intézményrendszer) kereshetők. Az oktatási tevékenységet végző és az állami-és önkormányzati intézmények által alapított nonprofitok példáján keresztül kimutatható volt, hogy a kielégítetlen kereslettel és a támogatások megszerzésével kapcsolatos motivációk szintén szerepet játszottak a szektor hazai kialakulásában, de a magyarországi fejlődést leginkább a szektor gazdálkodási lehetőségeit és a szervezetek összetételét meghatározó kormányzati politika befolyásolta. Utóbbi nemcsak a jogszabályi környezet változásaival (pl. a nonprofitokat érintő az adózási kedvezmények liberális majd egyre szigorúbb szabályozása, az új típusú nonprofit – pl. közalapítványi és közhasznú társasági – szervezeti formákat 1993-ban létrehozó, majd azok alapítását 2006-ban megtiltó kormányzati intézkedések, a nonprofit törvények megalkotása) támasztható alá, hanem számszerűen is kimutatható a nonprofit szektorba áramló állami források változása alapján. A szektor hazai helyzetének egyik paradoxonja azonban éppen ez utóbbival függ össze. Annak ellenére ugyanis, hogy 1996 és 2006 között jelentősen nőtt a szektor állami támogatása, az állami és különösen az önkormányzati feladatokat átvállaló nonprofitok száma továbbra is kifejezetten kevésnek mondható, s a normatív támogatási források is a nonprofitok meghatározott (alapítványok és közhasznú társaságok) csoportjainál koncentráálódtak.

3.3. Az állam, az önkormányzatok, illetve a nonprofit szektor korlátozott együttműködése

A fejlett nonprofit szektorral rendelkező országokban a növekvő állami támogatás többnyire együtt járt az állami és önkormányzati feladatok átadásával, átvállalásával, s

ennek következményeként nőtt a nonprofitok szektorban foglalkoztatottak száma is. Az idősoros adatok elemzése alapján kimutatható, hogy Magyarországon ennek hatása jóval ellentmondásosabban alakult. Az állami támogatás jelentős növekedése ellenére ugyanis sem a tömeges feladatátadás, sem az alkalmazottak számának számottevő növekedése nem jellemző. A szektorban nőtt ugyan a foglalkoztatottak száma, de a fizetett munkavállalók alkalmazása mindig is csak a nonprofitok alacsony hányadánál és jól körülhatárolható típusainál volt megfigyelhető.⁷ A nemzetgazdaság más ágazataival történő összehasonlítás igazolta azt is, hogy a nonprofit szervezetek nem váltak komoly gazdasági szereplőkké a hazai munkaerőpiacon.

Az állam- és az önkormányzatok, illetve a nonprofit szervezetek közötti együttműködés hiányát alátámasztja, hogy a normatív támogatást kapott – vagyis közfeladatot ellátó – szervezetek szektoron belüli aránya továbbra is igen alacsony, a vizsgált 10 év alatt az állami normatívából részesülő nonprofitok részaránya 1-4%, míg az önkormányzati normatívát kapott szervezeteké 0,5-2% között változott. Az empirikus adatok vizsgálata összességében alátámasztotta azt a hipotézist, hogy a nonprofit és az állami, önkormányzati szektor között csak igen korlátozott mértékű együttműködés alakult ki a társadalmi szolgáltatások és a közfeladatok ellátásában. Az állami és az önkormányzati intézmények a két szektor kapcsolatának szorosabbá válását főként saját nonprofit szervezetek létrehozásával „oldották meg”, s a szolgáltatói feladatokat nem átadták független nonprofitoknak, hanem általuk alapított nonprofit szervezetekbe – elsősorban közhasznú társaságokba – szervezték ki.

A szektor állami támogatásának igen jelentős növekedése ellenére Magyarországon továbbra is hiányzik a szektorok közötti partneri kapcsolat, és ez oka, de egyben következménye is annak, hogy csak kevés nonprofit szervezet vett át korábban állami- és önkormányzati szervek által ellátott feladatokat, s a szektor munkaerő-piaci súlya sem számottevő.

3.4. A gazdasági erőforrások koncentrációjának hatása

Az ezzel kapcsolatos hipotézis vizsgálata során igazolható volt az a feltételezés, hogy a nonprofit szektor 90-es évek második felétől – az új nonprofit jogi formák szektorba kerülésének hatására – nagymértékben polarizálódott, és az anyagi és humán erőforrások

⁷ A vizsgált 10 éves periódusban a foglalkoztatottakkal rendelkező nonprofitok aránya sohasem haladta meg a 18%-ot, vagyis szervezetek kevesebb, mint egyötödére volt jellemző, hogy volt fizetett munkavállalójuk. 2006-ban a szektorban foglalkoztatottak 57%-át a közhasznú társaságok alkalmazták.

egyre nagyobb mértékben koncentráltak a szektor nem civil jellegű szervezeteinél. A forrásokhoz történő egyenlőtlen hozzáférés eltérő fejlődési esélyeket biztosít a civil és nem civil jellegű szervezeteknek, s ez hosszabb távon a szektor kettészakadásához vezethet.

Az idősoros adatok és a logisztikus regressziós eredmények is alátámasztották, hogy a foglalkoztatottak és a gazdasági erőforrások egyre nagyobb mértékben koncentráltak a szektor nem civil jellegű szervezeteinél, s ezen belül a közhasznú társaságoknál. Ennek következtében a civil jellegű szervezetek (alapítványok és egyesületek) gazdasági potenciálja egyre kisebb lett, miközben a közhasznú társaságoknak nyújtott támogatások révén az állam- és az önkormányzatok gyakran a saját befolyási körükbe tartozó szervezetek részére biztosítottak jelentős anyagi forrásokat.

Az 1990 évek elején a legtöbb munkavállalót még a civil jellegű szervezetek alkalmazták, de az 1994 után alapított közhasznú társaságok „viharos” gyorsasággal átrendezték a szektor foglalkoztatási szerkezetét. Fizetett alkalmazottaik száma 10 év alatt 37 ezer fővel növekedett, jelenleg is ők a szektor legnagyobb munkaadói, 2006-ban minden második nonprofitnál dolgozó munkavállaló közhasznú társaságtól kapta a fizetését. Hasonló folyamatok figyelhetők meg a szektor bevételeinek esetében is. A szervezetek kevesebb, mint 3%-át képviselő közhasznú társaságok részesedése a szektor bevételi szerkezetben folyamatosan nőtt. 1996-ban „csak” a szektor összes bevételének 9, és az összes állami támogatás 5%-a felett rendelkeztek, de 2006-ban már az ilyen bevételek 40 (!), és az állami források 44%-a (!) náluk koncentráldott. Habár gazdálkodási és szervezeti szempontból e szervezetek csak korlátozott értelemben tekinthetők nonprofitnak, a szektor egészének gazdasági növekedése, és az állami támogatások növekvő részaránya nagyrészt ezeknek a „félállami” szervezeteknek adott támogatásoknak volt köszönhető az elmúlt 18 évben.

Jelenleg nehezen megválaszolható kérdés, hogy a közhasznú társaságok megszüntetését és a nonprofit gazdasági társaságok létrejöttét követően hogyan alakul majd a pénztámogatások szektoron belüli eloszlása. Csak feltételezhető, hogy a törvényi szabályozás, a szigorúbb gazdálkodási környezet, és a gazdasági megszorítások hatására a jövőben kevesebb lesz az állami- és önkormányzati támogatás, s ez hosszabb távon – paradox módon – még csökkentheti is a gazdasági erőforrások jelenlegi koncentrációját.

3.5. A nonprofit törvények hatása

A személyi jövedelemadó 1%-os felhasználásáról és a Nemzeti Civil Alapprogramról szóló törvények elfogadását követően jelentősen bővültek a szervezetek potencióális támogatási forrásai, és közhasznúsági törvény által biztosított kedvezőbb működési feltételek hozzájárultak a szektor megerősödéséhez. A törvényalkotók szándékával ellentétben viszont a forrásokhoz történő egyenlőtlen hozzáférés növelte a szektoron belüli egyenlőtlenségeket, és a nonprofitoknak területi elhelyezkedésüktől, tevékenységcsoportjuktól, illetve bevételi forrásaik nagyságától függően igen eltérő esélyei voltak ezek megszerzésére. Az alábbiakban az egyes törvényekre vonatkozóan külön-külön is bemutatom, hogyan váltották be a velük kapcsolatban megfogalmazott elvárásokat.

Az ún. 1%-os törvény legfőbb érdeme, hogy úgy bővítette a nonprofit szervezetek potencióális bevételi forrásait, hogy egyúttal bevonta az állampolgárokat a redisztribúciós folyamatokba. A felajánlási rendszer elősegítette a nonprofitok és a lakosság közvetlenebb kapcsolatát, és hozzájárult a civil és nonprofit szervezetek közötti verseny erősödéséhez. A törvény szabályozási rendszere azonban még mindig túlzottan bürokratikus, a felajánlások ellenőrzése pedig meglehetősen hiányos. A nonprofitokkal szembeni lakossági bizalmatlansággal kapcsolatos feltevést részben cáfolták, részben alátámasztották az adatok. A felajánlást kapott szervezetek száma és az adófizetők által felajánlott összeg is növekedett a vizsgált időszakban, de a nonprofitokkal szembeni lakossági „távolságtartást” jelzi, hogy a potencióális adományozók nagyjából fele továbbra sem él a felajánlás lehetőségével. Az 1%-os rendszer másik problémája, hogy nem csökkentette a szektor területi egyenlőtlenségeit, s nem segítette elő a kis bevételű szervezetek pénzügyi helyzetének stabilizálódását sem. Az idősoros adatok alapján kirajzolódó trend szerint egyre inkább viszonylag kevés, de nagy bevételű nonprofitnál koncentrálnak a felajánlások egyre nagyobb hányada.

Az ún. közhasznúsági törvény elfogadásával a jogalkotók számos kedvezmény igénybevételének lehetőségét biztosítottak a nonprofitok számára, s ezzel egyértelműen kedvezőbb működési feltételeket teremtettek számukra. A hagyományos és regressziós módszerrel vizsgált adatok egyaránt alátámasztották azt a feltevést, hogy a lakosság és a vállalati, üzleti szféra nagyobb valószínűséggel, és nagyobb összeggel támogatja a közhasznú besorolású szervezeteket. A törvény pozitív hatásai mellett ugyanakkor ennél a jogszabálynál is fel kell hívni a figyelmet arra a problémára, hogy a felügyeletet ellátó

adóhatóság és ügyészség erőforráshiánya miatt a nonprofit szervezetek közhasznúsági ellenőrzése esetleges és gyakran következmények nélküli. *A törvény azon célkitűzése, hogy az állami szerepvállalást csökkentve a civil és nonprofit szervezetek nagyobb szerepet vállaljanak a közfeladatok ellátásában csak kis mértékben teljesült.* Az állami és önkormányzati normatív támogatásokra vonatkozó eredmények alapján az ilyen támogatást kapott – vagyis állami- és vagy önkormányzati közfeladatot ellátó – nonprofit szervezetek száma a törvény elfogadását követően nőtt ugyan, de arányait tekintve továbbra is kifejezetten alacsony.

Az állami költségvetésből biztosított pályázati források szempontjából *a Nemzeti Civil Alapprogramról rendelkező törvény elfogadása fontos előrelépés volt a korábbi – a központi támogatások egyedi döntéseken alapuló – elosztási rendszeréhez képest.* Növelte a nonprofitok által elérhető pályázati forrásokat, ugyanakkor több szempontból sem csökkentette a szektoron belüli egyenlőtlenségeket. A támogatási döntések alapján arra lehet következtetni, hogy az NCA döntéshozói a városi székhelyű és bizonyos tevékenységi körű nonprofitoknak (pl. a szociális, a sport- és szabadidős szervezetek, nonprofit szövetségek) nagyobb valószínűséggel nyújtanak támogatást, és a kialakított támogatási rendszer hátrányosan érintette a kisebb szervezeteket. A NCA transzparenciája, – s ezen belül különösen a döntéshozók érintettsége- és érdekeltsége az egyes pályázatok elbírálásában – továbbra sem kielégítő, a kormányzat pedig a maradványképzési kötelezettség révén többször is korlátozta az NCA működési lehetőségeit.

IV. Következtetések összegzése

A nonprofit szektor és a kormányzat kapcsolatát illetően összefoglalóan elmondható, hogy minden kormányzati ciklus idején hiányzott az a egyértelmű és világos kormányzati stratégia, amely a társadalmi szolgáltatások, a közfeladatok ellátása érdekében elősegítené a szektorok közötti hatékonyabb munkamegosztás kialakulását. Az elmúlt 18 évben a civil és nonprofit szervezetekkel kapcsolatos kormányzati intézményrendszert a folytonos átalakítás, a feladatok- és hatáskörök különböző kormányzati intézményi szintek közötti megosztása, a támogatási döntéseket pedig részben a pártpolitikai befolyásoltság jellemezte.

A civil és nonprofit szervezetek, illetve a kormányzat közötti érdekegyeztetés rendszerére leginkább az ellentmondásosság volt a jellemző, a hatalmon lévő politikai érdekcsoportok igyekeztek olyan intézményi struktúrákat létrehozni, amelyek a mindenkori kormányzathoz közelebb álló szervezetek számára biztosítottak előnyösebb működési feltételeket. Az utóbbi évtizedben elfogadott nonprofit (pl. a közhasznúsági és az önkéntes) törvények stabilabb és kiszámíthatóbb működési körülményeket teremtettek a nonprofit szféra részére, de a szabályozási- és ellenőrzési rendszer következtelenségei, valamint az állami támogatások transzparenciájának hiánya jelentősen csökkentette a szektorok közötti együttműködés hatékonyságát. Annak ellenére, hogy nagymértékben nőtt a szektor állami támogatása viszonylag kevés nonprofit szervezet vállalt át korábban állami- és önkormányzati szervek által ellátott feladatokat, és a két szektor kapcsolatának fejlesztésre irányuló kormányzati programok hatékonysága is erősen megkérdőjelezhető.

A jéghegyekhez hasonlóan a nonprofit szektor sem pontosan az, aminek látszik. A csak a felszínt látó megfigyelők számára a szektor gazdasági ereje, állami és lakossági támogatása folyamatosan növekszik. Az összesített adatok azonban elfedik a mélyrétegekben zajló szerkezeti átalakulásokat és koncentrálódási folyamatokat. Azt, hogy a humán és anyagi erőforrások (foglalkoztatottak és bevételek) egyre inkább a szektor szervezeteinek alig néhány százalékát képviselő közhasznú társaságoknál összpontosultak,⁸ és a civil jellegű nonprofitok (alapítványok és egyesületek) egyre kisebb mértékben rendelkezhetnek a gazdálkodási erőforrások felett, illetve azt, hogy az adófizető állampolgárok jelentős része továbbra is bizalmatlan a nonprofit szervezetekkel szemben.

⁸ A legfrissebb, 2006-os adatok szerint a szektor összes fizetett foglalkoztatottjának 57%-a (1996-ban 25%), és a szektor összes (2006-ban 896 Mrd Ft) bevételeinek 38%-a (1996-ban 9%) a szektor szervezeteinek 3%-át (1996-ban 1%) képviselő közhasznú társaságoknál összpontosult.

Az idősoros adatok részletesebb elemzése nélkül nem lenne látható, hogy nagyrészt – a sokszor állami és önkormányzati szervek által létrehozott – közhasznú társaságoknak köszönhető a szektor egészének gazdasági növekedése és az állami támogatások növekvő részaránya. Csak a szektorra vonatkozó különböző (KSH, APEH, NCA) adatforrások egyidejű vizsgálata tette lehetővé annak bizonyítását is, hogy szervezeti formájuktól, területi elhelyezkedésüktől, tevékenységi körüktől függően a nonprofitoknak igen eltérő esélyei vannak az egyes támogatási források megszerzésére, és még a szektor működési feltételeit javító nonprofit törvényeknél is kimutatható, hogy – a törvényalkotók eredeti szándékától függetlenül – azok bizonyos esetekben nem csökkentették, hanem növelték a szektoron belüli egyenlőtlenségeket.

Végül, de nem utolsó sorban a keresztmetszeti jellegű idősoros adatok elemzése arra is felhívta a figyelmet, hogy a nonprofit szektor hazai működése és hatékonysága a jelenlegi adatbázisok alapján csak korlátozott értelemben vizsgálható. Az alapvetően „input” jellegű adatforrások miatt hiányoznak a kimeneti jellegű, és a támogatások hatékonyságának megítéléséhez szükséges információk (pl. a nonprofitoktól szolgáltatás kapott magánszemélyek száma; az azonos feladatokat végző nonprofit és a forprofit szervezetek teljesítményének összehasonlítása), a szektor szervezeteinek működését ezért gyakran nem is lehet összehasonlítani más, hasonló tevékenységi területen, de eltérő gazdasági formában működő (pl. oktatás, egészségügy) szervezetekkel. Az értekezés közhasznú társaságokkal, illetve civil és nem civil jellegű szervezetekkel kapcsolatos eredményei alapján fontos lenne, hogy a szektor egészének elemzése mellett a korábbiaknál jóval nagyobb hangsúlyt kapjon az egyes szervezeti típusok, a területi jellemzők, a szolgáltatási tevékenységet végzők, valamint a környezeti (pl. jogi, közgazdasági) tényezők szektorra gyakorolt hatásának részletesebb vizsgálata. A nonprofit szektorra vonatkozó kutatásokban a keresztmetszeti adatfelvételek mellett egyre indokoltabb lenne akár kismintás, de panelszerű vizsgálatok végrehajtása.⁹

⁹ A panel jellegű adatok elemzésére tett kísérletet e dolgozat szerzője, amikor 2004-ben az 1998, 1999, 2000 és 2003-as adatfelvételek során minden évben válaszoló szervezetek adatait elemezte (Bocz et al., 2005).

V. Főbb hivatkozások

- 1% - „Forintszavazatok” civil szervezetekre. [2000]. Tanulmányok. Nonprofit Kutatások 9. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport.
- Aberle, D. [1966]. The Peyote Religion Among the Navaho. Chicago. Aldine Press.
- Adó-és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal [2005]. Tájékoztató a 2004. évi SZJA 1-1%-os felajánlásokról. APEH.
- Adó-és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal [2006]. Tájékoztató a Magyar Országgyűlés Társadalmi szervezetek Bizottsága részére a személyi jövedelemadó 1-1 %-áról tett rendelkező nyilatkozatok feldolgozásának 2005. rendelkező évi tapasztalatairól. APEH.
- Adó-és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal [2007]. Tájékoztató a Magyar Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi, Civil- és Vallásügyi Bizottsága részére a személyi jövedelemadó 1+1 %-áról tett rendelkező nyilatkozatok feldolgozásának 2006. rendelkező évi tapasztalatairól. APEH.
- Adó-és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal [2007]. Tájékoztató a 2006. évi szja-bevallások szja 1+1%-ának feldolgozásáról. APEH.
- Állami Számvevőszék [2000]. 0002 sz. Jelentés a Nemzeti Gyermekek és Ifjúsági Közalapítvány működésének pénzügyi-gazdasági ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2001]. 0136 sz. Jelentés az Új Kézfogás Közalapítvány gazdálkodásának ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2002]. 0228 sz. Jelentés a közalapítványoknak és az alapítványoknak az 1998-2001. évek között juttatott nem normatív központi költségvetési támogatás felhasználásának ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2002]. sz. 0237 Jelentés a társadalmi szervezeteknek és köztestületeknek juttatott költségvetési támogatások ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2003]. 0315 sz. Jelentés a Magyar Televízió Közalapítvány és az MTV Rt. működésének ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2003]. 0304 sz. Jelentés a Magyar Mozgóképek Közalapítvány gazdálkodásának ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2003]. 0323 sz. Jelentés a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány gazdálkodásának ellenőrzéséről. ÁSz.

- Állami Számvevőszék [2003]. 0335 sz. Jelentés a Magyar Rádió Közalapítvány és a Magyar Rádió Részvénytársaság működésének ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2003]. A nonprofit szektor működése és ellenőrzése. 2003. december. ÁSZ. Önkormányzati és Területi Ellenőrzési Igazgatóság. Fejlesztési és Módszertani Intézet.
- Állami Számvevőszék [2004]. 0402 sz. Jelentés a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány gazdálkodásának ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2004]. 0408 sz. Jelentés a Hungária Televízió Közalapítvány és a Duna Televízió Rt. működésének ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2004]. 0466 sz. Jelentés az Illyés Közalapítvány gazdálkodásának ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2005]. 0467 sz. Jelentés az államháztartáson kívüli állami feladatellátás rendszerének ellenőrzéséről. ÁSz.
- Állami Számvevőszék [2006]. 0635 sz. Jelentés a Nemzeti Civil Alapprogramból civil szervezeteknek juttatott költségvetési támogatások ellenőrzéséről. ÁSz.
- Alexander, J. C. [1987]. *The Social Requisites of Altruism and Voluntarism. Some Notes on What Makes a Sector Independent. Sociological and Interest-Group Barriers to Reform.* Chicago. University of Chicago Press.
- Alexander, J. C. [1998]. *Uncivil Hierarchies.* In: Jeffrey C. Alexander (ed.) *Real Civil Societies. Dilemmas of Institutionalisation.* London. Sage.
- Andorka R. [1997]. *Bevezetés a szociológiába.* Osiris kiadó.
- Anheier, H. K. – Glasius, M. – Kaldor, M. (szerk.) [2004]. *Globális Civil Társadalom I.* Budapest. Typotex kiadó.
- Anheier, H. K. [2002]. *The Third Sector in Europe: Five Theses.* Civil Society Working Paper No. 12. Center for Civil Society. London. London School of Economics.
- Arató A. [1990]. *Forradalom, civil társadalom és demokrácia Kelet-Európában.* *Mozgó Világ* 1990/8.
- Arató A. [1992]. *Civil társadalom Lengyelországban és Magyarországon.* *Politikatudományi Szemle* 2.
- Arrow, K. [1963]. *Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care.* *American Economic Review* 53.
- Az egyesületek száma törvényhatóságokként 1932 végén. Az egyesületek taglétszáma 1932 végén. Az egyesületek pénzügyi eredményei 1932 végén [1935]. *Magyar*

- Statisztikai Évkönyv 1934. Budapest. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal.
- Az Európai Közösség Bizottságának Közleménye az önkéntes szervezetek és alapítványok szerepének erősítéséről Európában [1998]. Budapest. Európa Ház.
- Badelt, Ch. [2002]. Handbuch der Nonprofit Organisationen. Strukturen und Management. Stuttgart. Schäffer-Pöschel Verlag.
- Bagyó J. [1929]. Törvényhozásunk emberbaráti működése az elmúlt évszázadban. In: A Magyar filantrópia könyve. Szerk.: Béry László. Légrády Testvérek.
- Balázs M. [1991]. Az alapítványi élet indulása Magyarországon. Esély 1.
- Bartal A. M. [1999]. Nonprofit alapismeretek kézikönyve. Ligatura kiadó.
- Bartal A. M. [2005]. Nonprofit elméletek, modellek és trendek. Századvég kiadó.
- Beck, B. M. [1970]. The Voluntary Social Welfare Agency. A Reassessment. Social Service Review 44.
- Beck, B. M. [1971]. Governmental Contracts with Non-profit Social Welfare Corporations. In: Smith, B. L. R. – Hague, D. C. (eds.). The Dilemma of Accountability in Modern Government. New York. St. Martin's Press.
- Ben-Ner, A. [1986]. Non-Profit Organizations: Why Do They Exist in Market Economies? In: Rose-Ackerman, S (ed.). The Economics of Nonprofit Institutions: Studies in Structure and Policy. Oxford. Oxford University Press.
- Ben-Ner, A. – Gui, B. [1993]. The Nonprofit Sector in the Mixed Economy. Michigan. University of Michigan Press.
- Ben-Ner, A. – Van Hoomissen, T. [1989]. The Relative Size of the Nonprofit Sector in the Mixed Economy: Theory and Estimation. Minneapolis. University of Minneapolis.
- Ben-Ner, A. – Van Hoomissen, T. [1992]. An Empirical Investigation of the Joint Determination of the Size of the For-profit, Nonprofit and Government Sectors. Annals of Public and Cooperative Economics 63.
- Bíró E. [2002]. Márkus Eszter (szerk.) Nonprofit szektor analízis. Civil szervezetek jogi környezete Magyarországon Budapest. Emla Egyesület.
- Bíró E. [2005]. A KCR – dimenzió. A közfeladat-ellátásban való civil részvétel jogi akadályai. NOSZA tanulmányok. Márkus Eszter (szerk.). Budapest. Emla Egyesület.

- Bíró L. – Gerencsér B. [2000]. A civil szervezetek véleménye az 1%-os törvényről és annak végrehajtásáról. In: 1% - „Forintszavazatok” civil szervezetekre. Tanulmányok. Nonprofit kutatások 9. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport.
- Bocz János [1992]. Egyesületi statisztika Magyarországon. Statisztikai Szemle. 70. Évfolyam 10. sz.
- Bocz J. – Gyulavári A. – Kuti É.– Locherné Kelédi I. – Sebestény I. – Vajda Á. [1994]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1992. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz J. – Gyulavári A. – Kuti É. – Locherné Kelédi I. – Mészáros G. – Sebestény I. [1995]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1993. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz J. – Kuti É. – Locherné Kelédi I. – Mészáros G. – Sebestény I. [1996]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1994. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz J. – Kuti É. – Locherné Kelédi I. – Mészáros G. – Sebestény I. [1997]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1995. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz J. – Emri I. – Kuti É. – Mészáros G. – Sebestény I. [1998]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1996. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz J. [1997]. A nonprofit szervezetek szerepe a szociális szolgáltatások biztosításában. Az államtalanítás dilemmái: munkaerőpiaci kényszerek és választások. In: Landau E. – Szalai J. – Vince P. (szerk.). Budapest. Aktív Társadalom Alapítvány.
- Bocz et al. [1998]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1996. Társadalomstatisztikai Közlemények. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz J. [2001]. Egészségügyi nonprofit szervezetek Magyarországon. Társadalomstatisztikai Füzetek 32. sz. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz et al. [2001]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1999. Társadalomstatisztikai Közlemények. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz et al. [2002]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2000. Társadalomstatisztikai Közlemények. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz et al. [2003]. A nonprofit szektor főbb statisztikai jellemzői, 2001. Társadalomstatisztikai Füzetek 37. szám. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz J. [2004]. Szociális nonprofit szervezetek Magyarországon 1994-ben és 2002-ben. Társadalomstatisztikai Füzetek 41. sz. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.

- Bocz et al. [2004]. A nonprofit szektor főbb statisztikai jellemzői, 2002. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz et al. [2005]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2003. Társadalomstatisztikai Közlemények. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz J. – Géring Zs. – Kmetty Z. – Szabó K. – Kreitl P. [2006]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2004. Társadalomstatisztikai Közlemények. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Bossányi Katalin [1997]. Egy százalék. Mozgó világ 1. szám.
- Bourdieu, P. [1997]. Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Budapest. Új Mandátum Könyvkiadó. Eredeti mű: Pierre Bourdieu: „Ökonomische Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital”. Sociale Welt, 1983. Sonderband 2.
- Bullain N. [2005]. Átfogó jogi reformkoncepció: Lépések egy értékalapú civil jövőkép felé. Civil Szemle 1.
- Clarkson, K. [1972]. Some Implications of Property Rights in Hospital Management. Journal of Law and Economics 15.
- Coleman, J. S. [1988]. Social Capital in The Creation of Human Capital. American Journal of Sociology, 94.
- Coleman, J. S. [1990]. Foundations of Social Theory. Cambridge and London. Belknap Press of Harvard University Press.
- Coleman, J. S. [1998]. A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében. In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.) Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. Budapest. Aula Kiadó.
- Cooley, C H. [1969]. Sociological Theory and Social Research. New York. Wiley.
- Czakó Á. – Harsányi L. – Kuti É. – Vajda Á. [1995]. Lakossági adományok és önkéntes munka. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal - Nonprofit Kutatócsoport.
- Czike K. – Bartal A. M. [2005]. Önkéntesek és nonprofit szervezetek – az önkéntes tevékenységet végzők motivációi és szervezeti típusok az önkéntesek foglalkoztatásában. Budapest. Civitalis Egyesület.
- Czike K. – Kuti É. [2006]. Önkéntesség, jótékonyág, társadalmi integráció. Nonprofit Kutatóközpont és Önkéntes Központ Alapítvány.
- Dahrendorf, R [1997]. After 1989: Morals, Revolution and Civil Society. New York. St. Martin's Press.

- Davies, J. C. [1962]. Towards a Theory of Revolution. *American Sociological Review*, 27.
- DiMaggio, P. J. – Anheier, H. K. [1990]. The Sociology of Nonprofit Organizations and Sectors. *Annual Review of Sociology*, 1990.
- Dobrovits S. [1935]. Magyarország egyesületeinek statisztikája. *Magyar Statisztikai Szemle*. 1935. évi 1. szám.
- Douglas, J. [1987]. Political Theories of Nonprofit Organization. In: Powell, W. W. (ed.). *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven. Yale University Press.
- Durkheim, É. [2003]. *Az öngyilkosság*. Budapest. Osiris kiadó.
- Egyesületek Magyarországon, 1989 [1991]. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Etzioni, A. – Halevy, E. [1983]. *Bureaucracy and Democracy: A Political Dilemma*. London. Routledge and Kegan Paul.
- European Parliament [1993]. Report of the Committee on Culture, Youth, Education and the Media on Foundation and Europe. DOC EN/RR/241/241238.
- Eyermann, R. – Jamison A. [1991]. *Social Movements*. Cambridge. Polity Press.
- Evers, A. [1988]. Shifts in the Welfare Mix: Introducing a New Approach for the Study of Transformation in Welfare and Social Policy. In: Evers, A. – Winterberger, H. (eds.): *Shifts in the Welfare Mix*. Vienna: European Centre for Social Welfare Training and Research. Magyarul: *Eltolódások a jólétmixben*. In: *Társadalmi rétegződés* (szerk.: Andorka, R., Hradil, S., Peschar, J.) Budapest. Aula Kiadó, 1995.
- Evers, A. [1995]. Part of the Welfare Mix: The Third Sector as a Intermediate Area. *Voluntas*, vol.6. No. 2.
- Evers, A. – Olk, T. [1996]. Wohlfartspluralismus – Analytische und normativ-politische Dimensionen eines Leitbegrifts. In: Evers, A. – Olk, T.: *Wohlfartspluralismus: Vom Wohlfartsstaat zur Wohlfartsgesellschaft*. Opladen: Westdeutscher.
- Fama, E. – Jensen, M. [1983]. Separation of Ownership and Control. *Journal of Law and Economics* 26.
- Fama, E. – Jensen, M. [1983]. Agency Problems and Residual Claims. *Journal of Law and Economics* 26.
- Fitch, L.C. [1974]. Increasing the Role of the Private Sector in Providing Public Services. In: Hawley, W. D. – Rogers, D. (eds.). *Improving the Quality of Urban Management*. Beverly Hills: Sage Publications.

- Flora, P. et al. [1982]. *State, Economy and Society in Western Europe 1815-1975*. Frankfurt-London. Campus-Macmillan.
- Fülöp S. [2002]. A civil-nonprofit szektorba tartozó szervezetfajták. In: Bíró E. Márkus Eszter (szerk). *Nonprofit szektor analízis. A civil szervezetek jogi környezete Magyarországon*. Budapest. EMLA Egyesület.
- Fulcher, J [1991]. A New Stage of the Development of Capitalist Society? *Sociology Review*, 1.
- Fukuyama, F. [1997]. *Bizalom: A társadalmi erények és a jólét megteremtése* (ford. Somogyi Pál László). Budapest. Európa Könyvkiadó.
- Gerencsér B. [1999]. Az 1%-os törvény végrehajtásával és megítélésével kapcsolatos vélemények a civil szervezetek körében. Budapest. Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány.
- Giddens, A. [1984]. *The Constitution of Society*. Cambridge. Polity Press.
- Giddens, A. [1993]. *Sociology*. Cambridge. Polity Press.
- Giddens, A. [1998]. *The Third Way. The Renewal of Social Democracy*. Cambridge. Polity Press.
- Glózer R. [1999]. A civil társadalom funkcióváltozása Magyarországon 1989-1999 (konferencia-előadás, internetes publikáció a doktori program hivatalos honlapján: <http://www.communicatio.hu/cikkek/glozerrita/civilfunkcio.htm>).
- Glózer R. [2006]. A civil társadalomtól a nonprofit szektorig. Diskurzus a civil társadalomról Magyarországon a rendszerváltozás utáni évtizedekben. Ph.D. értekezés. Pécs. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar.
- Grabher, G. – Stark, D. [1996]. A szervezett sokféleség – evolúciólemélet, hálózatelemzés és a poszt szocialista átalakulás. *Közgazdasági Szemle*. XLIII. évf. 1996. szeptember.
- Gusfield, J. R. [1955]. Social Structure and Moral Reform: A Study of the Woman's Christian Temperance Union. *American Journal of Sociology*, 61.
- Habermas, J. [1993]. A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Budapest. Századvég – Gondolat Kiadó.
- Halmai G. [1990]. Az egyesülés szabadsága. Az egyesülési jog története. Budapest. Atlantisz Medvetánc.
- Hansmann, H. B. [1980]. The Role of the Nonprofit Enterprise. *Yale Law Journal* 89/5.

- Hansmann, H. B. [1981]. Nonprofit Enterprise in the Performing Arts. *Bell Journal of Economics* 12.
- Hansmann, H. B. [1981]. Reforming Nonprofit Corporation Law. *University of Pennsylvania Law Review* 129.
- Hansmann, H. B. [1985]. The Effect of Tax Exemption and Other Factors on Competition Between Nonprofit and For-Profit Enterprise. Yale University, Program on Non-Profit Organizations Working Paper No. 65.
- Hansmann, H. B. [1987]. Economics Theories of Nonprofit Organization. In: Powell, W. W. (ed.). *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven. Yale University Press.
- Hargrove, E. [1975]. *The Missing Link*. Washington, D.C. The Urban Institute Press.
- Harsányi L. [1992]. A nonprofit szektor szabályozásának vitás kérdései. In: Kuti É. (szerk.) *A nonprofit szektor Magyarországon*. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport.
- Harsányi L. [1997]. Az állam és a nonprofit szektor. *INFO-Társadalomtudomány* No. 42.
- Harsányi L. – Széman Zs. [1999]. *Halak és hálók. Kapcsolatok a helyi szociálpolitikában*. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport.
- Hartz, L. [1948]. *Economical Policy and Democratic Thought in Pennsylvania, 1776-1860*. Cambridge, Mass. Harvard University Press.
- Hegyesi G. [1991]. Integrációs modellek és nonprofit szektor. *Esély* 1.
- Held, D. [1987]. *Models of Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Holtmann, A. G. [1983]. A Theory of Non-Profit Firms. *Economica* 50.
- James, E. [1982]. The Private Provision of Public Services: A Comparison of Holland and Sweden. Yale University, Program on Non-Profit Organizations Working Paper No. 60.
- James, E. [1983]. How Nonprofits Grow: A Model. *Journal of Policy Analysis and Management* 2.
- James, E. [1986]. The Public/Private Division of Responsibility for Education: An International Comparison. *Economics of Education Review* 6.
- James, E. [1986]. Differences in the Private Educational System in Modern and Developing Countries. Mimeo.
- James, E. [1987]. The Nonprofit Sector in Comparative Perspective. In: Powell, W. W. (ed.) *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven. Yale University Press.

- James, E. (ed.) [1989]. *Nonprofit Organizations in International Perspective: Studies in Comparative Culture and Policy*. New York. Oxford University Press.
- James, E. – Benjamin, G. [1987]. *Public versus Private Education: The Japanese Experiment*. London. MacMillan.
- James, E. – Rose-Ackerman, S. [1986]. *The Nonprofit Enterprise in Market Economies*. London. Harwood Academic Publishers.
- Jones, G. R. [1995]. *Organizational Theory: Text and Cases*. Massachusetts. Addison-Wesley.
- Keane, J [1998]. *Civil Society. Old Images, New Visions*. Polity Press in association with Blackwell Publishers Limited, Oxford. Magyarul megjelent: *A civil társadalom. Régi képzetek, új látomások*. Budapest, 2004. Typotex kiadó.
- Kecskés L. [1988]. *Az alapítványi jog fejlődése*. Magyar Jog 2.
- Kerrine, Th. M. – Neuhaus, R. J. [1979]. *Mediating Structures: A Paradigm for Democratic Pluralism*. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 446.
- Kopp M. – Skrabski Á. – Szedmák S. [1998]. *A szociális kohézió jelentősége a magyarországi morbiditás és mortalitás alakulásában*. In: *Magyarország az ezredfordulón, Népeség, orvos, társadalom* (Szerk: Glatz Ferenc) MTA. SOTE Magatartástudományi Intézet, Önkéntes Kölcsönös Pénztárakat Támogató Alapítvány.
- Könyves T. K. ifj. [1929]. *Budapest községi népjólét- és kórházügyének története 1686-tól napjainkig*. In: *A Magyar filantropia könyve*. Szerk.: Béry László. Légrády Testvérek.
- Központi Statisztikai Hivatal [2007]. *Társadalmi jellemzők*. Budapest.
- Kramer, R. [1987]. *Voluntary Agencies and Personal Social Services*. In: Powell, W. W. (ed.). *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven. Yale University Press.
- Kramer, R. [2000]. *A Third Sector in the Third Millennium? Voluntas, Volume 11. Number 1, March, 2000*. Springer Netherlands.
- Krashinsky, M. [1984]. *Transaction Costs and a Theory of the Nonprofit Organization*. Yale University, Program on Non-Profit Organizations Working Paper No. 84.
- Krashinsky, M. [1997]. *Stakeholder Theories of the Non-profit Sector*. *Voluntas* 8/2.

- Kuti É. [1991]. A nonprofit elméletek és a nonprofit gyakorlat lehetőségei Magyarországon. Közgazdasági Szemle 1.
- Kuti É. [1996]. A nonprofit szervezetek szerepe a kilencvenes évek magyar társadalmában és gazdaságában. Közgazdasági Szemle 10.
- Kuti É. [1998]. Hívjuk talán nonprofitnak... A jótékonyág, a civil kezdeményezés és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport.
- Kuti É. [2008]. A magyarországi civil társadalom és a nonprofit szektor helyzete, uniós kapcsolatai, fejlődési irányai. Szakértői anyag a Gazdasági és Szociális Tanács részére.
- Kuti É. – Marschall M. [1991]. A nonprofit szektor fogalma. Egy definíciós vita, és ami mögötte van. Esély 1.
- Kuti É. – Marschall M. (szerk.) [1991]. A harmadik szektor. Tanulmányok. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport.
- Kuti É. – Vajda Á. [2000]. Állampolgári „szavazás” közpénzekről és civil szervezetekről. In: 1% - „Forintszavazatok” civil szervezetekre. Tanulmányok. Nonprofit Kutatások 9. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport.
- Kuti É. [2004]. Szándékok, szereplők eredmények. A Nemzeti Civil Alapprogram első pályázati fordulójának tapasztalatai az adatok tükrében. Budapest. ICsSzEM és NCA.
- Kuti É. – Sebestény A. [2006]. A Nemzeti Civil Alapprogram első három pályázati fordulója az empirikus adatok fényében. Budapest. ICsSzEM és PC-Büro Bt.
- Lee, A. J. – Weisbrod, B. A. [1977]. Collective Goods and the Voluntary Sector: The Case of the Hospital Industry. In: Weisbrod, B. A. (ed.). The Voluntary Nonprofit Sector. Lexington. Lexington Books.
- Lévai K. – Széman Zs. [1993]. Társadalmi trigonometria. Budapest. Scientia Humana.
- Magyarország különböző egyletei [1862]. In: (Szerk.) Hunfalvy János. Statisztikai Közlemények. A hazai állapotok ismeretének előmozdítására. Pest. MTA Statisztikai Bizottsága. 4. kötet I. füzet.
- Magyarország egyletei és társulatai 1878-ban [1880]. Hivatalos Statisztikai Közlemények. (Szerk.) Dr. Varga Gyula. Budapest. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. XLII.

- Miró Kiss Ida [2002]. Globális? Civil? Társadalom? - Avagy minek nevezzetek?
<http://informaciostarsadalom.wordpress.com/globalis-civil-tarsadalom-avagy-minek-nevezzetek/>
- Miszlivetz, F. [2000]. A civil társadalom nyomvonalai az új európai térben. Kritika. XXIX. évfolyam 12. szám.
- Messinger, S. L. [1955]. Organizational Transformation: A Case Study of Declining Social Movement. *American Sociological Review*, 20.
- Molnár M. [1992]. A civil társadalom: „előtte” és „utána”. *Világosság* 11. szám.
- Nagy E. [1999]. A civil társadalomtól a polgári társadalomig. In: Csefkó F. – Horváth Cs. (szerk.): Magyar és európai civil társadalom. Pécs. MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézete – Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület.
- Nagy M. [2005]. 2% Dél-Szlovákiában. Somorja – Dunaszerdahely. Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Neave, G. [1983]. The Nonstate Sector in the Education Provision of Member States of the European Community. Report to the Education Services of the Commission of the European Community, Brussels.
- Nelson, R. R. – Krashinsky, M. [1973]. Public Control and Organization of Day Care for Young Children. *Public Policy* 22/1.
- Newhouse, J. [1970]. Toward a Theory of Nonprofit Institutions: An Economic Model of a Hospital. *American Economic Review* 60/2.
- Némedi Dénes [2001]. Utószó. In: Émile Durkheim. A társadalmi munkamegosztásról. Budapest. Osiris kiadó.
- Nisbet, R. [1962]. *Community and Power*. New York. Oxford University Press.
- Offe, C. [1985]. *Disorganized Capitalism*. Cambridge. MIT Press.
- Osváth T. L. [2002]. A terciér szektor területi tagozódása és új szereplői. Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar Regionális Földrajzi Tanszék.
- Osváth T. L. [2005]. A civil szervezetek térségi együttműködései Magyarországon. Útmutató és kézikönyv a civil szervezetek térségi együttműködésének elveiről, módszereiről, eljárási rendjéről. Országos Civil Érdekképviselőért Egyesület.
- Pajkossy G. [1993]. *Egyesületek a reformkori Magyarországon*. História XV/2.
- Papházi T. [1997]. *Egyesületek, társadalom, egészségügy*. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport.

- Perrow, C. [1961]. Organizational Prestige: Some Functions and Dysfunctions. *American Journal of Sociology*, 66.
- Philos Alapítvány és Századvég Alapítvány [2007]. A Nemzeti Civil Alapprogram Civil Szolgáltató, Fejlesztő és Információs Kollégiuma által 2004-ben és 2005-ben finanszírozott kutatási pályázatok monitoring vizsgálata.
- Powell, W. W. (ed.) [1987]. *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven. Yale University Press.
- Putnam, R. D. [1995]. Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America. *Political Science & Politics* 28/4.
- Raschke, J [1985]. *Neue Soziale Bewegungen*. Campus. In: Bihari M. – Pokol B. *Politológia*. Budapest. ELTE és Tankönyvkiadó.
- Rein, M. – Rainwater, L. [1986]. Introduction. In.: Rein, M. – Rainwater, L. (eds.): *Public-Private Interplay in Social Protection*. New York. Armonk.
- Reisz L. [1988]. Egyletek a dualizmuskori Magyarországon. *Statisztikai Szemle* 10.
- Revita Alapítvány [2007]. A civil szervezetek támogatását célzó szolgáltató rendszerek működése és hatékonysága. A Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából készült tanulmány.
- Rose, R. [1985]. The State's Contribution to the Welfare Mix. *Studies in Public Policy*. No. 140. University of Strathclyde.
- Rose-Ackerman, S. [1985]. *Nonprofit Firms: Are Government Grants Desirable?* Mimeo.
- Rose-Ackerman, S. [1986]. *The Economics of Nonprofit Institutions: Studies in Structure and Policy*. New York. Oxford University Press.
- Salamon, L. M. [1981]. Rethinking Public Management: Third-Party Government and the Changing Forms of Government Action. *Public Policy* 29/3.
- Salamon, L. M. [1983]. *Nonprofit Organizations and the Rise of Third-Party Government: The Scope, Character and Consequences of Governmental Support of Nonprofit Organizations*. Paper presented at the Independent Sector Spring Research Forum, New York, May.
- Salamon, L. M. [1984]. *Nonprofit Organizations: The Lost Opportunity*. In: Palmer, J. – Sawhill, I. (eds.). *The Reagan Record*. Cambridge. Ballinger.
- Salamon, L. M. [1984]. *Nonprofits: The Results are Coming In*. *Foundation News* 25/ 4.

- Salamon, L. M. [1987]. Of Market Failure, Voluntary Failure, and Third-Party Government: Toward a Theory of Government – Nonprofit Relations in the Modern Welfare State. *Journal of Voluntary Action Research*.
- Salamon, L. M. [1987]. Partners in Public Service: The Scope and Theory of Government-Nonprofit Relations. In: Powell, W. W. (ed.). *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. New Haven. Yale University Press.
- Salamon, L. M. [1993]. The Global Associational Revolution: The Rise of the Third Sector on the World Scene. Occasional Paper No. 15, Baltimore. The Johns Hopkins University, Institute for Policy Studies.
- Salamon, L. M. – Abramson, A. J. [1982]. *The Federal Budget and the Non-Profit Sector*. Washington D.C. Urban Institute Press.
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. [1992]. In Search of the Nonprofit Sector I: The Question of Definitions. The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project Working Papers No. 2. Baltimore. Johns Hopkins University Institute for Policy Studies.
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. [1993]. A harmadik út – Másodlagos anyagi támogatás, külső vezetés és társadalmi szolgáltatások biztosítása az Egyesült Államokban és Németországban. OECD - jelentés.
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. [1995]. *Szektor születik*. Budapest. Nonprofit Kutatócsoport
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. [1996]. Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, No. 22, Baltimore. The Johns Hopkins University.
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. – Sokolowski, W. and Associates [1996]. *The Emerging Sector. A Statistical Supplement*. Baltimore. The Johns Hopkins Institute for Policy Studies.
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. [1998]. Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally. *Voluntas* 9/3.
- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. [1998]. *The Emerging Sector Revisited. A Summary*. Baltimore. The Johns Hopkins University.
- Salamon, L. M. – Musselwhite, J. C. Jr. [1983]. *Voluntary Organizations and the Crises of the Welfare State*. Washington D.C. Urban Institute Press.

- Salamon, L. M. – Anheier, H. K. – List, R. – Toepler, S. – Sokolowski, W. and Associates [1999]. Global Civil Society. Dimension of the Nonprofit Sector. Baltimore. The Johns Hopkins University, Center for Civil Society Studies.
- Salamon, L. M. – Sokolowski, W. – List, R. [2003]. Global Civil Society An Overview. Baltimore. The Johns Hopkins University, Center for Civil Society Studies – Institute for Policy Studies.
- Schuler D. [1935]. Az alapítványszerű juttatásokra és alapítványokra vonatkozó törvények és jogszabályok. Budapest. Budapest Székesfőváros Házinyomdája.
- Sebestény I. [1998]. Az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek kapcsolata, 1996. Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
- Seeley, J. et al. [1957]. Community Chest. Toronto: University of Toronto Press.
- Seibel, W. [1991]. A kormány és a nonprofit szektor közötti kapcsolat nemzetközi összehasonlításban: Franciaország és az NSZK. Esély 1.
- Seligman, A. B. [1992]. Érvek a „civil társadalom” ellen. Szociológiai Szemle 1992/1.
- Seligman, A. B. [1997]. A civil társadalom eszméje Budapest. Kávé kiadó.
- Smelser, N. J. [1963]. Theory of Collective Behaviour. New York. Free Press.
- Smith, B. H. [1975]. Religion and Social Change: Classical Theories and New Formulations in the Context of Recent Development. Latin America Research Review 10/2. Summer.
- Somogyi Z. [1941]. A középkori Magyarország szegényügye. Budapest. Stephaneum.
- Staats, E. [1975]. New Problems of Accountability for Federal Programs. In: Smith, B. L. R. (ed.). The New Political Economy: The Public Use of the Private Sector. London. The MacMillan Press, Ltd.
- Steinberg, R. – Gray, B. H. [1993]. The Role of Nonprofit Enterprise in 1992: Hansmann Revisited. Nonprofit and Voluntary Sector Quaterly, 22.
- Szabó I. [2000]. A települési önkormányzatok és a civil szervezetek kapcsolatrendszere. In: Csegény P. – Kákai L. (szerk.): Köztes helyzet? A civil szervezetek és az önkormányzatok kapcsolatában. Miniszterelnöki Hivatal.
- Szabó M. [1993]. Alternatív mozgalmak Magyarországon. Budapest. Gondolat.
- Szabó M. [1994]. A társadalmi mozgalmak szerepe a demokratikus politikai rendszer intézményesedésének folyamatában Magyarországon. Szociológiai Szemle 3.
- Szabó M. [2004]. Globalizáció, regionalizmus, civil társadalom. Századvég.
- Szalai J. [1997]. Az egészségügyi alapítványokról. INFO-Társadalomtudomány No. 42.

- Széman Zs. [1996]. Az önkormányzatok és a civil szféra kapcsolata. In: Lévai K. – Straussman, J. (szerk.). Innovatív önkormányzatok. Budapest. Helyi Társadalom Kutató Csoport.
- Tarrow, S. [1995]. The Europeanisation of Conflict: Reflections from a Social Movements Perspective. *West European Politics* Vol. 18. No. 2.
- Tilly, C. [1978]. *From Mobilization to Revolution*. Reading, Mass. Addison–Wesley.
- Tocqueville, A. [1983]. *A demokrácia Amerikában*. Budapest: Gondolat Kiadó. A fordítás alapjául szolgáló eredeti mű: Alexis de Tocqueville: *De la démocratie en Amérique*. Paris, Michel Levy Frères 1874.
- Touraine, A. [1977]. *The Self-production of Society*. Chicago. University of Chicago Press.
- Touraine, A. [1981]. *The Voice and the Eye: An Analysis of Social Movements*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Törnquist-Chesnier, M. [2004]. NGOs and International Law. *Journal of Human Right*, Vol 3. No. 2.
- Török M. [1995]. *Alapfokú kézikönyv civil szervezetek számára*. Budapest. NIOK.
- Tullock, G. [1966]. *Information Without Profit*. In: Tullock, G.(ed.). *Papers on Non-Market Decision Making*. Charlottesville. Tomas Jefferson Center for Political Economy, University of Virginia.
- Utasi Ágnes [2002]. *A bizalom hálója. Mikrotársadalmi kapcsolatok, szolidaritás*. Budapest. Új Mandátum Könyvkiadó.
- Vajda Á. [1995]. *Alapítványok, egyesületek és önkormányzati intézmények*. Európa Fórum 2.
- Vajda Á. [1997]. *A nonprofit szervezetek szerepe a társadalomépítésben*. INFO-Társadalomtudomány 42.
- Vámosi Nagy Sz. [1998]. 1 százalék - közvetlen demokrácia? In: Kurtán S. – Sándor P. – Vass L. (szerk.). *Magyarország politikai évkönyve, 1998*. Budapest. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány.
- Vargha Gy. [1880]. *Magyarország egyletei és társulatai 1878-ban*. Hivatalos Statisztikai Közlemények. Budapest. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal.
- Weber, M. [1987]. *Gazdaság és társadalom 1. Szociológiai kategóriatan*. Budapest. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

- Weisbrod, B. A. [1964]. Collective-Consumption Services of Individual-Consumption Goods. *Quarterly Journal of Economics* 78.
- Weisbrod, B. A. [1975]. Toward a Theory of the Voluntary Non-Profit Sector in a Three-Sector Economy. In: Rose-Ackermann, S. (ed.). *The Economics of Nonprofit Institutions: Studies in Structure and Policy*. Oxford University Press. New York.
- Weisbrod, B. A. [1977]. *The Voluntary Nonprofit Sector: An Economic Analysis*. Lexington. Lexington Books.
- Weisbrod, B. A. [1988]. *The Nonprofit Economy*. Cambridge. Harvard University Press.
- Vercseg I. [2004]. Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. *Parola-füzetek*. I-III. rész. Budapest. Közösségfejlesztők Egyesülete.
- Woolcock, M. [2000]. The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes. Human Resources Development Canada and the OECD, International Symposium. The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well Being, March 19-21, 2000. Quebec City. Canada.
- Zald, M. N. – Ash, R. [1966]. Social Movement Organizations: Growth, Decay, and Change. *Social Forces*, 44.
- Zauner, A. [2002]. Über solidarität zu Wissen. Ein systemtheoretischer Zugang zu Nonprofit Organisationen, In: *Handbuch der Nonprofit Organisation. Strukturen und Management* (Hrsg: Christoph Badelt) Schaffer-Poeschel Verlag.
- Young, D. R. [1981]. Entrepreneurship and the Behavior of Nonprofit Organizations: Elements of a Theory. In: M. White (ed.) *Nonprofit Firms in a Three-Sector Economy*. Washington. Urban Institute.

Internet hivatkozások:

London School of Economics:

<http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/>

ENSZ

<http://www.un.org/dpi/ngosection/criteria.asp/>

Európai Unió

http://ec.europa.eu/governance/white_paper/index_en.htm/

http://www.ces.eu.int/pages/en/acs/SCO/SCO_accueil_en.htm/

Open Society Institute

http://www.soros.org/resources/articles_publications/publications/lawguide_20040215

The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies

<http://www.jhu.edu/~ccss/publications/books/index.html#overview>

<http://www.jhu.edu/~ccss/publications/cnpwork/>

<http://www.jhu.edu/ccss/unhandbook/handbookdraft.html>

Világ Bank

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/CSO/0,,contentMDK:2010149>

[9~menuPK:244752~pagePK:220503~piPK:220476~theSitePK:228717,00.html](http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/CSO/0,,contentMDK:20101499~menuPK:244752~pagePK:220503~piPK:220476~theSitePK:228717,00.html)

VI. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke

Magyar nyelvű publikációk

Könyvrészek

- Bocz János [1997]. A nonprofit szervezetek szerepe a szociális szolgáltatások biztosításában. Az államtalanítás dilemmái: munkaerőpiaci kényszerek és választások. In: Landau E. – Szalai J. – Vince P. (szerk.) Aktív Társadalom Alapítvány. Budapest. 604–660. old.
- Bocz et al. [1998]. Nonprofit szervezetek Magyarországon. In: Kurtán S. – Sándor P. – Vass L (szerk.). Magyarország évtizedkönyve. A rendszerváltás (1988-1998). II. kötet. Táblázatok. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány. Budapest. 673–691. old.

Folyóirat-cikkek

- Bocz János [1992]. Egyesületi statisztika Magyarországon. Statisztikai Szemle. 70. Évfolyam 10. sz. 840–852. old.
- Bocz János [1995]. Nonprofit szervezetek Magyarországon. Statisztikai Szemle. 73. Évfolyam 6. sz. 465–486. old.
- Bocz et al. [1995]. Gyakorlati, módszertani és stratégiai kérdések a nonprofit szektor statisztikai megfigyelésében. Gazdaság és Statisztika. 46. Évfolyam 3. sz. 51–63. old.
- Bocz János [1997]. Önszerveződésből civil társadalom. Társadalmi Szemle. 52. Évfolyam 12. sz. 68–79. old.
- Bocz János [1997]. A szociális nonprofit szervezetek helyzete Magyarországon. Info-Társadalomtudomány. 42. sz. 51–58. old.
- Bocz János [1999]. A nonprofit szervezetek statisztikája. Statisztikai Szemle. 77. Évfolyam 8. sz. 639–647. old.
- Bocz et al. [1999]. Nonprofit szervezetek Magyarországon 1. Comitatus 1999. 12. szám. 44–50. old.
- Bocz et al. [2000]. Nonprofit szervezetek Magyarországon 2. Comitatus 2000. 1-2. szám. 60–65. old.
- Bocz János – Kmetty Zoltán [2008]. Egészségügyi nonprofit szervezetek. Civil Szemle 5. Évfolyam 1-2. szám. 39–60. old.

Konferencia-előadások

- Bocz János [1996]. A szociális nonprofit szervezetek szerepe Magyarországon. Előadás „Az állami újraelosztás szerepe a szegénység felszámolásában” című konferencián. 1996. november 22–23., Budapest.
- Bocz János [2002]. Társadalmi integráció?! De ez mit jelent?! A Magyar Szociológiai Társaság Konferenciája. Előadás „A mai magyar társadalom és szociális integráció” című konferencián. 2002. december 12–13., Szeged.

Műhelytanulmányok

- Bocz et al. [1994]. Társadalmi szervezetek 1991-ben Magyarországon. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [1994]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1992. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [1994]. Alapítványok és egyesületek. A nonprofit szektor statisztikája. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [1995]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1993. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [1996]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1994. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz János [1997]. Szociális nonprofit szervezetek Magyarországon. Társadalomstatisztikai Füzetek 19. Központi Statisztikai Hivatal Népeségstudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentése. Budapest.
- Bocz et al. [1997]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1995. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [1998]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1996. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [1999]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1997. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [2000]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1998. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz János [2001]. Egészségügyi nonprofit szervezetek Magyarországon. Társadalomstatisztikai Füzetek 32. sz. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.

- Bocz et al. [2001]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1999. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [2002]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2000. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [2003]. A nonprofit szektor főbb statisztikai jellemzői, 2001. Társadalomstatisztikai Füzetek 37. szám. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [2003]. Társadalmi Helyzetkép, 2002. In: Bukodi Erzsébet (szerk.). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 165–179. old.
- Bocz János [2004]. Szociális nonprofit szervezetek Magyarországon 1994-ben és 2002-ben. Társadalomstatisztikai Füzetek 41. sz. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [2004]. A nonprofit szektor főbb statisztikai jellemzői, 2002. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [2004]. Társadalmi Helyzetkép, 2003. In: Bukodi Erzsébet (szerk.). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 189–205. old.
- Bocz János – Nagy Renáta – Sebestény István [2005]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2003. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [2006]. Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2004. Társadalomstatisztikai Közlemények. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- Bocz et al. [2007]. Társadalmi Helyzetkép, 2005. In: Harcsa István (szerk.). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 161–174. old.

Idegen nyelvű publikációk

Konferencia-előadások

- Bocz János [1994]. The Changing Roles of Voluntary Social Service Organizations in Hungary. Előadás a „*Inaugural Conference of the International Society for Third-Sector Research*” című konferencián. 1994. július 7–10., Pécs.
- Bocz János [2000]. The Participation of the Political Elite in Nonprofit Organisations in Hungary. Előadás a „*Fourth International Conference of the International Society for Third-Sector Research*” című konferencián. 2000. július 3–8., Dublin (Írország).